

ЗАХИСТ АВТОРСЬКИХ ПРАВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

COPYRIGHT PROTECTION UNDER THE CONDITIONS OF MARITAL STATE IN UKRAINE

Хомляк О.Р., магістр права

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-методологічних проблем дослідження особливості захисту авторських прав в умовах воєнного стану в Україні. Наведено та сформульовано такі поняття: авторське право, спосіб захисту, спосіб захисту авторських прав. Наведено способи набуття авторських прав за законодавством України. Визначено основні способи захисту авторських прав. Висвітлено проблемні питання які виникають у період Воєнного стану в Україні. Визначено можливі механізми захисту авторських прав та наведено переваги захисту авторських прав. Проаналізовано важливість захисту авторських прав в умовах Воєнного стану в Україні. Наведено статистичні дані з бази даних та інформаційно-довідкової системи Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій (Далі за текстом – УКРНОІВІ).

Галузь права інтелектуальної власності прийнято поділяти на два підвиди галуззі на право промислової власності та авторське право і суміжні права. Однією з ознак які є спільними для права промислової власності та авторського права і суміжних прав є результат творчої діяльності людини.

В статті пропонує детально розглянути поняття авторських і суміжних прав, способи набуття авторських і суміжних прав та способи захисту авторських і суміжних прав в Україні в період воєнного стану, проблемні питання які виникають в процесі захисту авторських і суміжних прав в Україні. Станом на сьогодні авторське право і суміжні права є одними з найскладніших галузей права у цивільно-правовому регулюванні. Так як, авторське право і суміжні права розвивається в залежності від науково-технічного прогресу та потребує із виникненням новітніх технологій правового регулювання стосовно об'єктів авторських та суміжних прав. Процес регулювання даної галузі станом на сьогодні, червень 2023 року ускладнюється збройною агресією російської федерації проти України та станом на сьогодні триває реформа сфери інтелектуальної власності. Що передбачає створення нових органів регулювання в сфері інтелектуальної власності та впровадження нових норм в законодавство України.

Ключові слова: способи захисту авторських прав, авторське право, права людини, спосіб захисту, судовий захист, позасудовий захист, воєнний стан.

The article is devoted to highlighting one of the actual theoretical and methodological problems of researching the peculiarities of copyright protection in the conditions of martial law in Ukraine. The following concepts are presented and formulated: copyright, method of protection, method of copyright protection. Methods of acquiring copyright under the legislation of Ukraine are given. The main methods of copyright protection are defined. Problematic issues arising during the period of martial law in Ukraine are highlighted. The possible mechanisms of copyright protection are defined and the advantages of copyright protection are given. The importance of copyright protection in the conditions of Martial Law in Ukraine is analyzed. Statistical data from the database and information and reference system of the Ukrainian National Office of Intellectual Property and Innovation (hereinafter – UKRNOIVI) are given. A comparative analysis of copyright protection methods in Ukraine and the Republic of Poland was carried out.

The field of intellectual property law is usually divided into two subspecies of the field: industrial property law and copyright and related rights. One of the common features of industrial property rights and copyright and related rights is the result of human creative activity.

In the article, I propose to consider in detail the concept of copyright and related rights, methods of acquiring copyright and related rights and ways of protecting copyright and related rights in Ukraine during the martial law period, problematic issues that arise in the process of protecting copyright and related rights in Ukraine. As of today, copyright and related rights are one of the most complex areas of law in civil law regulation. Since, copyright and related rights develops depending on scientific and technical progress and requires, with the emergence of the latest technologies, legal regulation regarding objects of copyright and related rights. As of today, June 2023, the process of regulation of this industry is complicated by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine, and as of today, the reform of the sphere of intellectual property is ongoing. Which involves the creation of new regulatory bodies in the field of intellectual property and the introduction of new norms into the legislation of Ukraine.

Key words: methods of copyright protection, copyright, human rights, method of protection, judicial protection, extrajudicial protection, martial law.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній правовій науці значна увага присвячена вивченню питання, особливостям правового регулювання авторських і суміжних прав, питанням захисту авторських і суміжних прав, зокрема в працях: Кронда О.Ю., Кулініч О.О., Майда-ник Л.Р., Орлюк О.П., та інші.

Указом Президента України № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, введено воєнний стан на території України. Дане рішення ухвалено у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України та на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони й відповідно до українського законодавства. В свою чергу, відповідно до ст. ст. 30–34, 39, 41–44, 53 Конституції України [1] визначає що, у зв'язку із запровадженням в Україні воєнного стану тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини та громадянина, також впроваджуватися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб.

Розкриваючи зміст питання, передусім варто розкрити питання щодо надання визначенням таких понять:

способи захисту авторських прав, авторське право, права людини, спосіб захисту, судовий захист, позасудовий захист, воєнний стан.

Варто зазначити що поняття спосіб захисту не визначається чинним законодавством України, проте в юридичній науковій літературі надається декілька основних підходів до визначення способу захисту зокрема, О.П. Підчерковний поняття захисту прав суб'єктів господарювання визначає, як сукупність взаємозалежних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких при необхідності забезпечується захист законних прав суб'єктів господарювання при їх порушенні [2].

Т.М. Підлубна зазначає, що спосіб захисту – це передбачені законом або договором правові прийоми, за допомогою яких особа, цивільне право якої порушене, не визнається або оспорується має змогу припинити його порушення, здійснити його відновлення і таким чином реалізувати надане їй суб'єктивне цивільне право на захист [3].

В вищенаведеного можна надати визначення про те що, **спосіб захисту** – це сукупність правових заходів,

способів і форм, правових прийомів, передбачених законом, договором, метою яких є усунення чи припинення, поновлення, порушеного права, з метою реалізації права на захист людини та громадянину.

Поняття авторське право неодмінно було предметом наукових досліджень, зокрема, в науці прийнято поділяти право на об'єктивне та суб'єктивне. В той час, об'єктивне право слід визначати як – встановлена державою система загальнообов'язкових правил, для забезпечення реалізації прав людини за допомогою державного примусу.

Суб'єктивне право – слід розглядати як сукупності особистих немайнових та майнових прав, які належать конкретному автору.

В ст. 437 Цивільний кодекс України (Далі за текстом – ЦК України) визначає, що авторське право виникає у момент створення твору. [4]

З наведеного, виникають проблемні певні питання захисту авторських прав, зокрема ЦК України передбачає презумпцію авторського права, яка визначає, авторство визнається юридично достовірним доти, поки не буде доведено зворотнє. Ідея презумпції те, що первинним суб'єктом, якому належить авторське право, є автор твору.

Отже, **авторське право** – встановлена державою система загальнообов'язкових правил, з метою забезпечення реалізації прав людини, в свою чергу становить сукупність особистих немайнових, майнових прав суб'єктів авторського права.

В ст. 54 Конституція України передбачає, те що громадянам гарантується свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [1].

На даний час, актуальними є написання наукових праць, створення художніх творів, музики, реклами, особливу увагу привертають екранізація фільмів про Україну для демонстрації світу збройної агресії РФ проти України, створення патріотичних пісень – все це є об'єктами авторських та суміжних прав, та потребує особливого захисту в період воєнного стану в Україні.

Розглянемо об'єкти авторського права які передбачені національним законодавством України, зокрема в ст. 433 ЦК України – визначає такі об'єкти авторського права – літературні та художні твори, зокрема: романи, поеми, статті та інші письмові твори, лекції, промови, проповіді та інші усні твори, драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні, інші сценічні твори, музичні твори (з текстом або без тексту), аудіовізуальні твори, твори живопису, архітектури, скульптури та графіки, фотографічні твори, твори ужиткового мистецтва, ілюстрації, карти, плани, ескізи і пластичні твори, що стосуються географії, топографії, архітектури або науки, переклади, адаптації, аранжування та інші переробки літературних або художніх творів, збірники творів, якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних), якщо вони за добором або упорядкуванням їх складових частин є результатом інтелектуальної діяльності, інші твори [4]. З наведеного визначається що перелік об'єктів авторського права є невичерпний, оскільки твір який створює автор може не підпадати під жодне визначення передбачене ЦК України. В той час, об'єкт який не підпадає під жодне визначення буде належати до інших об'єктів авторського права, та буде мати право на захист таки як і конкретно визначені об'єкти, перелічені в ст. 433 ЦК України.

Стосовно способів захисту авторських прав, в юридичній науці, прийнято виокремлювати способи захисту

на юрисдикційні та неюрисдикційні. Зокрема, юрисдикційні форми захисту – характеризується зверненням особи права якої порушено до уповноважених державних органів з метою відновлення порушеного права або припинення останнього. На даний час, одним із компетентним органом захисту авторських прав є господарські суди, на яких покладено розгляд справ інтелектуальної власності до моменту функціонування Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Варто зауважити, що в період воєнного стану в Україні, окупована значна частина території України, на якій суди не можуть здійснювати правосуддя, в наслідок окупації значної території України, юрисдикція судів до моменту деокупації території України передається судам на території України, в наслідок чого суди на території України перевантажені розглядом справ, а суди на окупованій території не здійснюють правосуддя та таким чином, автор має обмежені можливості здійснити реалізувати право на захист авторських прав в судовому порядку. Реалізація захисту порушеного права в судовому порядку полягає – у зверненні автора право якого є порушене до судових органів, зокрема до господарського суду, місцевих, районних, міськрайонних судів (якщо порушення стосується притягнення порушника до адміністративної відповідальності), у випадку якщо усі механізми національного судового захисту використано, автор може звернутися до Європейського суду з прав людини (Далі за текстом – ЄСПО Неюрисдикційні форми захисту характеризуються вчиненням особою право якої порушено дій спрямованих на самостійне відновлення порушених прав, припинення порушення без звернення до державних уповноважених органів.

ЦК України передбачає наступні способи захисту авторських прав, зокрема, передбачено принцип презумпції авторства, що визначається як те, що автором інтелектуальної власності вважається особа, яку позначили як автора на примірнику або оригіналі твору, за відсутності доказів авторства іншого. З даного ми бачимо, що не потрібно вчиняти жодних додаткових реєстраційних дій щоб підтвердити авторство, проте, для укладання договорів в сфері авторського права необхідне свідомство яке підтверджує авторське право автора на об'єкт авторського права. В даному випадку має місце ситуація коли автор належним чином не вчинив додаткові дії стосовно захисту свого авторського права, таким чином, та в подальшому такий автор не зможе укласти договір для реалізації свого майнового права. Стосовно захисту авторських прав варто виокремити послідовність дій автора з моменту створення об'єкта авторського права до моменту настання порушення: фіксація створення об'єкта авторського права, закріплення прав автора – творцем або їх передача від творця до правовласника, якщо він виступає в якості замовника контенту. Попередження фактів протиправного використання об'єктів авторського права, запобігання порушень.

Поширеним способом захисту авторського права є припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення що передбачено в п. 3 ч. 2 ст. 16 ЦК України [4], п. 6 та абз. 2 ч. 1 ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5].

Метою даного способу захисту є повернення до безпешконого здійснення відповідним суб'єктом своїх прав, що може бути реалізовано шляхом примушення чи спонукання порушника припинити дії, які порушують авторське право та/або суміжні права чи створюють загрозу його порушення, або попередити такі дії [6]. Часто за допомогою припинення дії, яка порушує право чи створює загрозу його порушення, усуваються перешкоди у здійсненні авторського права чи суміжних прав, які створює порушник: саме по собі порушення не позбавляє особу суб'єктивного права, але завважає нормально його використовувати [7].

Визначається що для застосування зазначеного способу захисту необхідними є порушення авторського права чи суміжних прав, яке триває у часі, чи наявність не

завершеної дії, яка утворює реальну загрозу такого порушення. Якщо правопорушення відбулося, але вже закінчене, якщо дія не створює загрози порушення права чи вже вчинена, підстав для пред'явлення зазначених позовних вимог не буде [6].

Таким чином висновком може слугувати те що, в період воєнного стану авторське право потребує особливого захисту, оскільки, основним з дієвих способів захисту є юрисдикційний спосіб захисту звернення особи право якої порушено до суду з метою відновлення порушеного права або припинення порушеного права, оскільки в період воєнного стану значна значна територія України є окупованою та суди не в змозі здійснювати правосуддя на окупованій території. Частина судів які розглядають справи територіальної підсудності судів які окуповані, є перевантажені, що спричиняє затягуванням строків, та унеможливує в розумний строк реалізувати право автора на захист від порушення авторських прав.

В статті надано визначення: **спосіб захисту** – це сукупність правових заходів, способів і форм, правових прийомів, передбачених законом, договором, метою яких є усунення чи припинення, поновлення, порушеного права,

з метою реалізації права на захист людині та громадянину. **Авторське право** – встановлена державою система загальнообов'язкових правил, з метою забезпечення реалізації прав людини, в свою чергу становить сукупність особистих немайнових, майнових прав суб'єктів авторського права.

З вищенаведеного аналізу можна зробити **висновок** про те що, для України авторське право на сьогодні становить не лише з метою створення культурної спадщини, а й для інформаційного протистояння російській агресії на міжнародній арені та для популяризації українського об'єкту авторських прав. Адже, за допомогою об'єктів авторського права автор своїми творами безпосередньо впливає на оповіщення про події які відбуваються в Україні, зокрема формою такого висвітлення подій є написання наукових праць, створення художніх творів, музики, реклами, особливу увагу привертають екранізація фільмів про Україну для демонстрації світу збройної агресії РФ проти України, створення патріотичних пісень – все це є об'єктами авторських та суміжних прав, та потребує особливого захисту в період воєнного стану в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України : від 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30.
2. Подцерковний О.П. Господарське право : підручник. Х. Одеса. Одіссей. 2010.
3. Підлубна Т.М. Право на захист цивільних прав та інтересів: дис. канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2009. 209 с., с. 61.
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. No 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 06.06.2023).
5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 15.04.2023 № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#Text> (дата звернення: 06.06.2023).
6. Штефан А. С., Авторське право і суміжні права: особливості правової охорони, здійснення та захисту : монографія. Київ : Інтерсервіс. 2017.
7. Борисова В. І., Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін. / за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасиби-Фатеевої, В. Л. Яроцького. Цивільне право України : підручник. У 2 т. К. : Юрінком Інтер, 2007.